

Από την εποχή των πρώτων ψηφιοποιήσεων στην εποχή των εφαρμογών: Εκπαιδευτικές εφαρμογές στη Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος «Λίλιαν Βουδούρη»

Στεφανία Μεράκου
Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος «Λίλιαν Βουδούρη»
smerakos@megaron.gr

Περίληψη

Η ευκαιρία που δόθηκε σε βιβλιοθήκες και αρχεία με την χρηματοδότηση της Κοινωνίας της Πληροφορίας στην χώρα μας, εκτός από το ότι είχε ως αποτέλεσμα να αποκτήσουμε πλούσιο αρχειακό ψηφιοποιημένο υλικό, ανέδειξε και τα προβλήματα που πολλά ιδρύματα ανά τον κόσμο αντιμετωπίζουν με τη διαδικασία της ψηφιοποίησης.

Οι ιδιαιτερότητες των συλλογών υπαγορεύουν την ανάγκη ανάπτυξης ειδικών λογισμικών και λύσεων. Μεγάλοι οργανισμοί, όπως η Europeana, που διαχειρίζονται πολλών κατηγοριών υλικό, θέτουν τα πρότυπα για τη συνέχιση προγραμμάτων ψηφιοποίησης.

Η παρουσίαση μου αναφέρεται σε μια εκπαιδευτική εφαρμογή που βασίστηκε σε ήδη ψηφιοποιημένο υλικό από το Αρχείο του Μίκη Θεοδωράκη, το οποίο φυλάσσεται στη Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος «Λίλιαν Βουδούρη». Θα επικεντρωθεί τόσο στον εκπαιδευτικό της χαρακτήρα όσο και στα προβλήματα (τεχνικά, νομικά περί πνευματικών δικαιωμάτων) που προέκυψαν κατά την υλοποίησή του.

Λέξεις κλειδιά: μουσική, Μίκης Θεοδωράκης, ιστορία, εκπαίδευση, Web 2.0

Η Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος «Λίλιαν Βουδούρη», που ιδρύθηκε από το Σύλλογο Οι Φίλοι της Μουσικής το 1995, σκοπό έχει να αποτελέσει ένα κέντρο για τη μελέτη της μουσικής. Η συλλογή της αναπτύχθηκε με κριτήρια ακαδημαϊκά έτσι ώστε να μπορεί να υποστηρίξει τη μουσική έρευνα σε ακαδημαϊκό επίπεδο. Έτσι, έχοντας λάβει τη χορηγία του Ιδρύματος Λίλιαν Βουδούρη, μέσα σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα ανέπτυξε μια συλλογή που περιείχε χιλιάδες βιβλία, παρτιτούρες και ηχογραφήσεις ενώ άμεσα ξεκίνησε η διαδικασία ηλεκτρονικής καταλογογράφησης. Σε λιγότερο από δύο χρόνια ξεκίνησε να παρέχει τις υπηρεσίες της στο κοινό της που αποτελείτο, όπως ακόμη και σήμερα, από καθηγητές μουσικής, προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς φοιτητές των τμημάτων μουσικών σπουδών, σπουδαστές ωδείων αλλά και απλούς μουσικόφιλους και παρέχει τις υπηρεσίες της δωρεάν. Η Βιβλιοθήκη ποτέ δεν διέθετε καρτοκατάλογο αφού εξ αρχής έκανε χρήση των νέων τεχνολογιών, χρησιμοποίησε πρότυπα λογισμικά και διεθνείς κανόνες καταλογογράφησης.

Ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 ο ψηφιακός αέρας είχε αρχίσει να φυσάει στο χώρο των βιβλιοθηκών. Η Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος «Λίλιαν Βουδούρη» αμέσως μετά την ίδρυσή της ανέπτυξε μια ενημερωμένη ιστοσελίδα μέσω της οποίας είναι διαθέσιμος ο ηλεκτρονικός της κατάλογος καθώς και άλλοι κατάλογοι υλικού, κατάλογοι αρχείων, το ψηφιακό περιοδικό «Τετράδιο», πολλές πληροφορίες σχετικά με τα εκπαιδευτικά

της προγράμματα, όπως πλήρη κείμενα των κύκλων διαλέξεων, η υπηρεσία “Ask the librarian” και πληροφορίες για τη λειτουργία της. Η ανάπτυξη της ιστοσελίδας σκοπό είχε, μεταξύ άλλων, να κάνει γνωστή και εύκολη την αναζήτηση της συλλογής από απόσταση. Το πρώτο ενδιαφέρον της για τα ψηφιακά μέσα είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία του CDROM *Ελληνικά Λαϊκά Μουσικά Όργανα*, το οποίο εξακολουθεί ακόμη και σήμερα να διατίθεται σε σχολεία και ωδεία δωρεάν. Παράλληλα, από το 1996 έως το 2004 πραγματοποιήθηκε το Ερευνητικό Πρόγραμμα Καταγραφής της Ελληνικής Μουσικής Παράδοσης της Θράκης και της Ανατολικής Μακεδονίας ενώ το υλικό που προέκυψε από την καταγραφή ψηφιοποιήθηκε και διατίθεται μέσω της ιστοσελίδας της Βιβλιοθήκης.¹

Η ανάπτυξη εφαρμογών της πληροφορικής έφεραν μεγάλες αλλαγές στις βιβλιοθήκες. Εκτός από την παραγωγή ψηφιοποιημένου υλικού, η ανάπτυξη των δικτύων επικοινωνίας υπολογιστών και η βελτίωση των ταχυτήτων επέτρεψε τη διακίνηση αυτού του ψηφιοποιημένου υλικού. Τα CDROM που περιείχαν πληροφοριακές και βιβλιογραφικές βάσεις δεδομένων τα διαδέχθηκαν οι συνδρομητικές online βάσεις δεδομένων και τα e-books. Η Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος «Λίλιαν Βουδούρη» προσαρμόζεται και σε αυτόν τον τομέα ακολουθώντας τις νέες εφαρμογές. Είναι από τις πρώτες βιβλιοθήκες (εκτός από την Κοινοπραξία των Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών) που ενεργοποίησε συνδρομές σε επιστημονικές βάσεις δεδομένων και βάσεις δεδομένων με πλήρη κείμενα επιστημονικών περιοδικών και σίγουρα η μόνη ελληνική βιβλιοθήκη που διαθέτει τη Naxos Music Library μια μοναδική βάση δεδομένων με χιλιάδες ηχογραφημένα έργα έντεχνης και τζαζ μουσικής που συστήνω σε όλους να την εξερευνήσουν.

Έτσι οι εξελίξεις μας φέρνουν σε εφαρμογές που εξασφαλίζουν προσβασιμότητα στη γνώση από απόσταση και έρχεται και η ώρα που η «Κοινωνία της Πληροφορίας» ανακοίνωσε την πρόσκληση για τη ψηφιοποίηση πολιτιστικού περιεχομένου, στην οποία αμέσως ανταποκριθήκαμε αναγνωρίζοντας τη σπουδαιότητα της διάδοσης της πολιτιστικής πληροφορίας μέσω του διαδικτύου². Κάνοντας χρήση αυτής της θαυμάσιας ευκαιρίας μπορούσαμε να διαθέσουμε ηλεκτρονικό περιεχόμενο εκτός των τειχών μας..

Ο Athnony Grafton στο περιοδικό *The New Yorker* έγραφε πρόσφατα ότι «...ο κόσμος αλλάζει. Βρισκόμαστε πάνω στις τεκτονικές πλάκες της πληροφορίας, οι οποίες συγκρούονται μεταξύ τους και εμείς προσπαθούμε να βρούμε το δρόμο μας επάνω στα νέα τοπία που διαμορφώνονται»³. Η ψηφιοποίηση και το υλικό / η γνώση που προέκυψε και καθημερινά προκύπτει και η διάθεση μέσω του διαδικτύου έδωσε στον κάθε πολίτη τη δυνατότητα να έχει άμεση πρόσβαση σε πηγές που πριν λίγα χρόνια ήταν πολύ δύσκολο να καταφέρει να προσεγγίσει.

Κάθε βιβλιοθήκη ή φορέας έχει διαφορετικούς σκοπούς και όραμα. Όλες, όμως, για το συμφέρον των χρηστών τους, θα πρέπει να κάνουν επιτυχή χρήση της τεχνολογίας. Οι βιβλιοθήκες δεν είναι οι μόνες πηγές γνώσεις πια. Ο καθένας έχει πρόσβαση από το σπίτι του και μέσω του διαδικτύου στην πληροφορία. Έτσι και οι βιβλιοθηκονόμοι πρέπει να σκέφτονται νέους τρόπους εφαρμογών για τους χρήστες τους, αφού είναι δεδομένο ότι και οι δικές τους ανάγκες αλλάζουν και κάτι καινούργιο τεχνολογικά προκύπτει καθημερινά.

Το 2005, κατά τη διάρκεια της πρώτης εμπειρίας ψηφιοποίησης, πρώτη πρόκληση αποτέλεσε για εμάς η επιλογή του υλικού από τη συλλογή μας. Αναζητήθηκε αυτό το χαρακτηριστικό και χρήσιμο υλικό που με την ψηφιοποίηση θα διασωζόταν σε ηλεκτρονική μορφή και θα ήταν άμεσα προσβάσιμο στο ερευνητικό μουσικό κοινό. Βλέποντας το υλικό που ήδη υπήρχε στο διαδίκτυο και τη ρουτίνα που μεγάλες βιβλιοθήκες και αρχεία είχαν

¹ www.mmb.org.gr, επιλογή Ερευνητικό Πρόγραμμα «Θράκη»

² Υλοποιήθηκε το πρόγραμμα *Δημιουργία ολοκληρωμένης μονάδας τεκμηρίωσης και προβολής της ελληνικής μουσικής* που χρηματοδοτήθηκε από το επιχειρησιακό πρόγραμμα «Κοινωνία της Πληροφορίας» (Γ' ΚΠΣ, 2000-2006), <http://digma.mmb.org.gr>

³ http://www.newyorker.com/reporting/2007/11/05/071105fa_fact_grafton, πρόσβαση 20/12/2009

ακολουθήσει, η απόφαση πάρθηκε μάλλον εύκολα. Επρόκειτο να είναι σπάνιο μουσικό υλικό προς διάσωση και διάδοση. Περιοριστήκαμε στο υλικό που η Βιβλιοθήκη μας διέθετε με τη μοναδική εξαίρεση το ηχητικό αρχείο Συλλόγου Δημοτικής Μουσικής Δόμνας Σαμίου λόγω της σπουδαιότητας του υλικού και της μοναδικής ευκαιρίας να αντιγραφεί και να διασωθεί από τις παλιές μπομπίνες μαγνητοφώνου και αναλογικές κασέτες.

Τη δεύτερη πρόκληση αποτέλεσε το γεγονός ότι για να διατεθεί το υλικό μέσω διαδικτύου έπρεπε να είναι ελεύθερο πνευματικών δικαιωμάτων. Αυτό αποδείχθηκε να είναι και μια σημαντική τροχοπέδη στην επιλογή του υλικού. Με τη σύμφωνη γνώμη του δημιουργού του μεγαλύτερου αρχείου που η συλλογή μας διέθετε, το Αρχείο Μίκη Θεοδωράκη, ήταν η αυτονόητη επιλογή. Και πραγματικά, ο ίδιος ο συνθέτης έδωσε την άδεια για τη ψηφιοποίηση και την προβολή των χειρογράφων του στο διαδίκτυο. Το υπόλοιπο υλικό επελέγη κυρίως βάσει των συμβάσεων που η Βιβλιοθήκη είχε συνάψει με τους δωρητές ή πωλητές των διαφόρων αρχείων που διέθετε στη συλλογή της. Υπήρχε βεβαίως και άλλο υλικό ελεύθερο πνευματικών δικαιωμάτων, όπως έντυπες ιστορικές εκδόσεις ελληνικών τραγουδιών κ.α.. Ας τονισθεί ότι το υλικό που διατίθεται, προορίζεται μόνο για εκπαιδευτικούς – ερευνητικούς σκοπούς και ιδιωτική χρήση.

Η τρίτη πρόκληση ήταν η επιλογή των δόκιμων τρόπων ψηφιοποίησης και τεκμηρίωσης των συλλογών. Τα αρχεία, τα οποία επελέγησαν, ήσαν ήδη καταγεγραμμένα, έτσι αυτό το γεγονός απετέλεσε ένα σημαντικό κριτήριο για τη διαμόρφωση της βάσης δεδομένων και του λογισμικού. Το γεγονός επίσης ότι το προς ψηφιοποίηση υλικό ήταν αποκλειστικά αρχειακό, ευαίσθητο υλικό μας ανάγκασε να αποφασίσουμε να γίνει η εργασία με ίδια μέσα. Τεχνικά προβλήματα και η εξέλιξη των εργασιών παρουσιάστηκαν από συνεργάτες της Βιβλιοθήκης σε αυτό το συνέδριο.

Αυτό το χρονικό διάστημα συνεχίζεται η ψηφιοποίηση αφού εκμεταλλευόμαστε τον εξοπλισμό και την τεχνογνωσία που αποκτήσαμε με την εφαρμογή των προγραμμάτων της «Κοινωνίας της Πληροφορίας». Η ψηφιοποίηση γίνεται για λόγους διάσωσης και εύκολης πρόσβασης μέσα στο χώρο της Βιβλιοθήκης, και όχι μόνο, υλικού που σχετίζεται με την ελληνικής μουσικής κληρονομιάς, και που διαθέτουμε στη συλλογή μας. Σε αυτό περιλαμβάνονται ηχογραφήσεις σε δίσκους βινυλίου ή μπομπίνες, ελληνικά μουσικά ιστορικά βιβλία και περιοδικά, προγράμματα συναυλιών, παρτιτούρες έργων ελλήνων συνθετών και βεβαίως αρχεία. Αποτέλεσμα του έργου θα είναι μια πηγή πληροφοριών για την έρευνα και μελέτη της ελληνικής μουσικής. Όπως πάντα διαπιστώνουν οι Έλληνες μουσικολόγοι-ερευνητές χρειάζεται εργασία υποδομής για να γνωρίσουμε τη μουσική μας. Απαιτείται μεγάλη επένδυση στην αναζήτηση και εντοπισμό των πηγών για να «γραφτεί» η ελληνική μουσική ιστορία. Παράλληλα, αυτό το χρονικό διάστημα, αναπτύσσεται και ένα δεύτερο, ιδιαίτερος σημαντικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα, που θα προσφέρεται από το διαδίκτυο και σκοπό έχει να γνωρίσει στους μαθητές της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης τη δυτική μουσική από το Μεσαίωνα, την Αναγέννηση, το Μπαρόκ, τον Κλασικισμό, τον Ρομαντισμό και τα πιο σύγχρονα ρεύματα του 20^{ου} και 21^{ου} αιώνα.

Το πρόγραμμα «Η σύγχρονη ελληνική ιστορία μέσα από την πορεία του Μίκη Θεοδωράκη», που υλοποιήθηκε και θα σας παρουσιάσω, σκοπό έχει ακριβώς αυτό που αναφέρει ο τίτλος του: να παρουσιάσει την ιστορία της Ελλάδας και τη ζωή και το έργο του Μίκη Θεοδωράκη από το 1940 μέχρι το 2000, μέσα από τα τεκμήρια του Αρχείου του που ανήκει στη συλλογή της Βιβλιοθήκης. Υλοποιήθηκε στο πλαίσιο της πρόσκλησης 172 της «Κοινωνίας της Πληροφορίας». Στο βασικό σχεδιασμό πήραν μέρος η μουσικολόγος Ιουλία Λαζαρίδου-Ελμαλόγλου, η οποία ήταν υπεύθυνη και για το συντονισμό του έργου, και η ιστορικός Κατερίνα Δέδε, ενώ συνολικά στο έργο έλαβαν μέρος επτά συνεργάτες. Βάση αποτέλεσε το απόθεμα ψηφιακού υλικού που δημιουργήθηκε με την ψηφιοποίηση των χειρογράφων της μουσικής συλλογής και της συλλογής κειμένων από την πρόσκληση 65 της «Κοινωνίας της Πληροφορίας». Τα πλέον πρώιμα τεκμήρια προέρχονταν από το δεύτερο

μισό της δεκαετίας του 1930 όταν ο Θεοδωράκης έκανε τις πρώτες μελοποιήσεις σε ποιήματα Ελλήνων ποιητών όταν ήταν μαθητής στην Τρίπολη. Εκτός όμως από χειρόγραφα, στην εν λόγω εφαρμογή σχεδιάστηκε να συμπεριληφθεί και άλλο υλικό το οποίο ψηφιοποιήθηκε για τις ειδικές αυτές ανάγκες.

Αρχικά επελέγησαν:

A) Μουσικά και άλλα χειρόγραφα

B) Φωτογραφίες με θέματα προσωπικά και επαγγελματικά

Γ) Κασέτες ήχου με ηχογραφημένες εκπομπές από το κρατικό και ιδιωτικό ραδιόφωνο από διαφορετικές χρονικές περιόδους που υπήρχαν στο αρχείο μας, όπως συνεντεύξεις και ηχογραφημένες μεταδόσεις εκτελέσεων από το ραδιόφωνο

Δ) Βίντεο από εκπομπές της τηλεόρασης, βιντεοσκοπήσεις συναυλιών και κινηματογραφικές ταινίες, των οποίων ο Θεοδωράκης είχε συνθέσει τη μουσική

E) Αφίσες και προγράμματα από συναυλίες αλλά και από την πολιτική σταδιοδρομία του Θεοδωράκη

ΣΤ) Αποκόμματα ελληνικού και ξένου τύπου με καλλιτεχνικό και πολιτικό περιεχόμενο και αντικείμενο, απλό ρεπορτάζ, κριτικές και συνεντεύξεις

Z) Χειρόγραφα άλλων προσώπων που προέρχονταν κυρίως από αλληλογραφία και αφιερώσεις.

Στην επιλογή του τελικού υλικού, που χρησιμοποιήθηκε στο πρόγραμμα, σημαντικός παράγοντας ήταν η νομοθεσία περί πνευματικής ιδιοκτησίας και οι άδειες που καταφέραμε να εξασφαλίσουμε από τρίτους φορείς για την χρήση και διάθεσή του από το διαδίκτυο.

Πρώτο στάδιο των εργασιών αποτέλεσε ο διαχωρισμός των οκτώ χρονολογικών / ιστορικών περιόδων. Συγκεκριμένα ορίστηκαν οι περίοδοι: 1940-1944 (Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος), 1945-1949 (Εμφύλιος), 1950-1959 και 1960-1967 (Ελεγχόμενη Δημοκρατία), 1967-1974 (Δικτατορία), 1974-1980, 1981-1989 και 1990-2000 (Δημοκρατία), οι οποίες σχετίζονται και με την περιοδολόγηση της νεώτερης ελληνικής ιστορίας. Οι επιμέρους περίοδοι ορίζονται από τα γεγονότα της ζωής του Μίκη Θεοδωράκη. Μέρος αυτής της πρώτης φάσης των εργασιών ήταν ο αναλυτικός σχεδιασμός και υλοποίηση της γραμμής «γεγονότων» (timeline), η οποία θα περιελάμβανε τα σημαντικά γεγονότα που θα παρουσιάζονταν στη διαδραστική εφαρμογή. Σε κάθε περίοδο γίνονται αναφορές και προβάλλονται τεκμήρια για γεγονότα ιστορικά, πολιτικά, μουσικά, πολιτιστικά και άλλα γενικού ενδιαφέροντος. Κριτήρια για τον προγραμματισμό αποτέλεσαν τα ιστορικά γεγονότα και κατόπιν τα τεκμήρια του αρχείου μας.

Δημιουργήθηκαν οι προδιαγραφές για την καταγραφή των στοιχείων (γεγονότων) σε μορφή Excel, τη μορφή της τεκμηρίωσης, τα πεδία και τις κατηγορίες τεκμηρίων που απαιτούνταν. Οι εργασίες δημιουργίας της βάσης δεδομένων περιελάμβαναν:

A) Επιλογή γεγονότων και συγγραφή των σχετικών εγγραφών (Χρονολογία, Τίτλος, Περιγραφή, Ιστορικό Γεγονός, Τόπος, Λέξεις-Κλειδιά, Λεξάντες)

B) Αναζήτηση και επιλογή τεκμηρίων ιστορικού, μουσικού και γενικότερου περιεχομένου

Γ) Συγγραφή και επιμέλεια κειμένων για το interface της εφαρμογής

Δ) Συμπληρωματική ψηφιοποίηση του απαραίτητου υλικού

E) Καταχώρηση στη βάση δεδομένων, συμπεριλαμβανομένων δύο ελέγχων της βάσης δεδομένων, αποθήκευσης σε σκληρό δίσκο και δημιουργίας δύο αντιγράφων ασφαλείας

ΣΤ) Επιλογή του λογισμικού τεχνολογίας Web 2.0 για την προβολή και εύκολη πλοήγηση στο υλικό.

Αποτέλεσμα ήταν η συγκεκριμένη εφαρμογή που αποτελείται από 403 εγγραφές με κείμενα ιστορικού, μουσικολογικού και γενικότερου περιεχομένου και περιλαμβάνει συνολικά περίπου 6.000 τεκμήρια διαφόρων ειδών: μουσικά χειρόγραφα, χειρόγραφα

κείμενα, φωτογραφίες, οπτικοακουστικό υλικό, αποκόμματα τύπου, αφίσες, προγράμματα συναυλιών, βραβεία και τιμητικές διακρίσεις.

Η πορεία του έργου διαγράφηκε εξ αρχής και ως επί το πλείστον η εφαρμογή κύλησε αρμονικά και διήρκεσε από τον Απρίλιο έως τον Οκτώβριο του 2008.

Κάθε γεγονός - κεφάλαιο του εκπαιδευτικού προγράμματος συνοδεύεται από έναν «τίτλο» με τη σχετική ημερομηνία και μια σύντομη περιγραφή. Στις αναφορές σε ιστορικά γεγονότα παρατίθεται ένα κείμενο, το οποίο περιγράφει συνοπτικά το ιστορικό πλαίσιο, ενώ όλα τα γεγονότα εμπλουτίζονται με τα ντοκουμέντα από το Αρχείο, τα οποία εμφανίζονται σε κάθε σχετική οθόνη.

Η μεγάλη έκπληξη και ο μοναδικός παράγοντας που αφ' ενός απασχόλησε και αφ' ετέρου αποδείχθηκε πολύ χρονοβόρος έως ότου έρθει εις πέρας, ήταν η εξασφάλιση άδειας για χρήση και προβολή στο διαδίκτυο υλικού από τρίτους φορείς. Η ψηφιοποίηση και η προβολή φωτογραφιών, αφισών, ηχογραφήσεων, βίντεο, άρθρων εφημερίδων και περιοδικών και κειμένων τρίτων μέσω του προγράμματός μας στο διαδίκτυο, απαιτούσε την εξασφάλιση της άδειας εκ μέρους των δημιουργών τους.

Ο μόνος τρόπος για να εξασφαλίσουμε την άδεια ήταν να την ζητήσουμε από τους διάφορους φορείς. Απαιτήθηκε πολύς χρόνος για να επιλεγεί υλικό ελεύθερο από δικαιώματα, διότι η αναζήτηση των φορέων είναι χρονοβόρα και βεβαίως ήταν αμφίβολο αν θα παρείχαν την άδεια ακόμη και αν οι φορείς εντοπιζόνταν. Μια χαρακτηριστική κατηγορία υλικού ήταν οι αφίσες που είχαν εκδοθεί από κάποιο φορέα, με τον οποίο ήρθαμε σε επαφή για να πάρουμε την άδεια χρήσης. Σε πολλές περιπτώσεις οι φορείς μας παρέπεμψαν στους σχεδιαστές των αφισών, αφού δεν ήσαν σίγουροι ότι οι ίδιοι είχαν το δικαίωμα για να παραχωρήσουν την άδεια χρήσης. Πριν από 40 ή και 15 χρόνια ακόμη οι δραστηριότητες ψηφιοποίησης ή προβολής καλλιτεχνικού υλικού σε κοινή χρήση και δωρεάν μέσω υπολογιστή, ήταν ιστορίες που εξελίσσονταν στο χώρο της επιστημονικής φαντασίας. Παρ' όλο που δεν αποτελεί θέμα της παρούσας εργασίας, θα ήθελα να τονίσω ότι οι όροι χρήσης υλικού που περιέρχεται σε μουσεία, βιβλιοθήκες ή αρχεία πρέπει να προβλέπονται και να αναφέρονται πλέον αναλυτικά στις συμβάσεις δωρεάς ή πώλησης ανάλογα με την κατάσταση, καθ' όσον μόνο έτσι μπορούν οι φορείς αυτοί να διαθέσουν υλικό στο διαδίκτυο.

Για να εξασφαλισθεί η άδεια χρήσης, γράφτηκαν και εστάλησαν 50 επιστολές σε φωτογράφους, εκδότες εφημερίδων και περιοδικών, σχεδιαστές αφισών, αίθουσες συναυλιών, με την παράκληση να χρησιμοποιηθεί το σχετικό υλικό για τις ανάγκες του προγράμματος το οποίο τονίστηκε ότι είχε εκπαιδευτικό και απολύτως μη κερδοσκοπικό χαρακτήρα. Στο συνολικό αριθμό των 50 επιστολών που εστάλησαν πήραμε μόνο 18 κατά κανόνα θετικές απαντήσεις, παρ' όλες τις συνεχείς υπενθυμίσεις. Οφείλουμε να απευθύνουμε ένα μεγάλο ευχαριστώ σε όλους τους φορείς που απάντησαν θετικά, γιατί πραγματικά το πρόγραμμα οφείλει εν μέρει την επιτυχία του ακριβώς στη χρήση αυτού του ενδιαφέροντος πολυμεσικού υλικού.

Θα ήθελα να τονίσω πόσο πολύπλοκη ήταν αυτή η προσπάθεια για την εξασφάλιση του δικαιώματος χρήσης ειδικά σε περιπτώσεις ηχογραφήσεων και βιντεοσκοπήσεων αφού ήταν απαραίτητο να εξασφαλισθεί η σύμφωνη γνώμη όλων των συντελεστών, μουσικών, τραγουδιστών, χορευτών, σκηνοθετών κ.ο.κ. Τα χρονικά πλαίσια του προγράμματος δυστυχώς δεν επέτρεπαν τέτοιες διαδικασίες και αφού δεν καταφέραμε να εξασφαλίσουμε την άδεια από κάποιους φορείς δεν προχωρήσαμε στη χρήση υλικού βίντεο από το αρχείο. Είχαμε όμως στη διάθεσή μας τον ίδιο τον δημιουργό, ο οποίος πολύ πρόθυμα μας παραχώρησε το χρόνο του και βιντεοσκοπήσαμε συνεντεύξεις όπου ο ίδιος απαντά ζωντανά για γεγονότα από την μουσική και πολιτική του δραστηριότητα. Του υποβλήθηκαν 16 ερωτήσεις και προέκυψαν περίπου 10 ώρες συνεντεύξεων από τις οποίες, μετά από επιλογή και επιμέλεια, εντάχθηκαν αποσπάσματα στις σχετικές αναφορές του προγράμματος. Η εμπειρία αυτή ήταν ένα δώρο για τις συνεργάτιδες μου και εμένα γιατί περάσαμε τρία

απογεύματα μαζί με τον συνθέτη ακούγοντας τις μαγικές του αφηγήσεις από τα χρόνια της εξορίας, στους πολιτικούς αγώνες, στις συναυλίες στα μεγαλύτερες αίθουσες συναυλιών του κόσμου και στις γνωριμίες του με πολλές από τις μεγαλύτερες προσωπικότητες της τελευταίας πενηνταετίας.

Μια ζωή σαν παραμύθι θα μπορούσε κανείς να περιγράψει τη ζωή του Μίκη Θεοδωράκη και η βασική ιδέα της εφαρμογής μας είναι πραγματικά να την ξετυλίξει στην οθόνη του υπολογιστή με τα μέσα που μας δίνει σήμερα η τεχνολογία. Η παρουσίαση μερικών παραδειγμάτων είναι απαραίτητη για να διαφανούν και οι τεχνικές λεπτομέρειες της εφαρμογής, αλλά και τα σημαντικά τεκμήρια που περιέχονται και διατίθενται μέσα από αυτήν.

Ενδεικτικά μόνο θα παρουσιασθούν χαρακτηριστικά τεκμήρια για να περιγραφεί ο σχεδιασμός της εφαρμογής και ο πλούτος του υλικού. Από την αρχική σελίδα γίνεται αντιληπτή η περιοδολόγηση της ιστορικής περιόδου 1940-2000, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως. Κατά το στάδιο του σχεδιασμού, άλλωστε, η εύκολη διάταξη και πλοήγηση ήταν από τους πλέον σημαντικούς προβληματισμούς δεδομένου ότι αυτός είναι βασικός παράγον για την χρηστικότητα και επομένως και την επισκεψιμότητα.

Μέσω της χρονογραμμής (timeline) ο επισκέπτης επιλέγει μια χρονική περίοδο, για την οποία στην κεντρική σελίδα δίνεται σύντομη περιγραφή για τα γεγονότα της ζωής του Μ. Θεοδωράκη. Στην περίπτωση 1940-1944, για παράδειγμα, περιγράφεται ότι ο συνθέτης βρίσκεται μαθητής με την οικογένειά του στη Τρίπολη, αρχίζει να εξερευνά τον κόσμο της ποίησης και της μουσικής μέσα στο περιβάλλον του πολέμου και εντάσσεται στην Αντίσταση. Ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα με ένα κλικ να «μπει» σε αυτή την περίοδο και να δει αναλυτικότερα τα ιστορικά γεγονότα και να συνδεθεί με αυτά μέσα από τη δραστηριότητα του Θεοδωράκη και τα ψηφιοποιημένα ντοκουμέντα του αρχείου. Πρώτο τεκμήριο είναι ένα μαθητικό τετράδιο του 1940 με τη σχετική κατατοπιστική λεζάντα. Με περαιτέρω επιλογή του τεκμηρίου οι λεπτομέρειες συνεχίζονται με παράθεση ιστορικών στοιχείων και προβολή των τεκμηρίων, στην προκειμένη περίπτωση τα περιεχόμενα του μαθητικού τετραδίου με μελοποιήσεις ποιημάτων των Αρ. Βαλαωρίτη, Γ. Δροσίνη και άλλων. Ο Θεοδωράκης είναι 15 ετών, μαγεμένος από την κόσμο της ποίησης και της μουσικής, και η απασχόληση αυτή είναι η αγαπημένη του. Διαλέγει ποιήματα από τα αναγνωστικά του σχολείου ή από την οικογενειακή βιβλιοθήκη και ερασιτεχνικά, αφού δεν είχε διδαχθεί σύνθεση γράφει τα πρώτα του τραγούδια, τα οποία πολύ αργότερα επεξεργάστηκε και τα εξέδωσε σε μια συλλογή με τίτλο *40 τραγούδια για παιδάκια και παιδιά*⁴.

Παράλληλα, μια άλλη επιλογή παρουσιάζει το ξύπνημα του πολιτικού Θεοδωράκη. Στην σχετική καρτέλα αφ' ενός αναγράφεται η ιστορική πληροφορία, σε αυτή την περίπτωση η αρχή του πολέμου, και αφ' ετέρου η δραστηριότητα του Θεοδωράκη, όπως ο ίδιος την καταγράφει στα χειρόγραφα της αυτοβιογραφίας του *Οι δρόμοι του Αρχάγγελου*⁵.

Προχωρώντας στο χρόνο σταματάμε στην αρχή των μουσικών σπουδών του και στις εξετάσεις στο Ωδείο Αθηνών το 1943, στην πρώτη γνωριμία με τη μετέπειτα σύζυγό του Μυρτώ Αλτινόγλου, τις εξετάσεις στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, την αποχώρηση των κατοχικών στρατευμάτων από την Αθήνα, την ένταξή του στο ΕΑΜ, τις συνθέσεις του κατά τα Δεκεμβριανά και τις εξορίες. Το 1950 παίζεται δημόσια το πρώτο του έργο *Το πανηγύρι της Ασή-Γωνιάς*, αρθρογραφεί στην εφημερίδα Αυγή, γράφει έργα για το Ελληνικό Χορόδραμα της Ραλλούς Μάνου και για τον κινηματογράφο, ενώ το 1954 παντρεύεται και με υποτροφία του Ιδρύματος Κρατικών Υποτροφιών πηγαίνει στο Παρίσι για μουσικές

⁴ Θεοδωράκης, Μίκης. *40 τραγούδια για παιδάκια και παιδιά*. Αθήνα: Κ. Παπαρηγορίου-Χ. Νάκας, 1993.

⁵ Η αυτοβιογραφία του *Οι δρόμοι του Αρχάγγελου* εκδόθηκε για πρώτη φορά από τις εκδόσεις Κέδρος σε πέντε τόμους από το 1986 έως το 1995 και επανεκδόθηκε σε δύο τόμους το 2009 από τις Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης

σπουδές. Ακολουθούν βραβεύσεις και παρουσιάσεις έργων του σε μεγάλες αίθουσες συναυλιών, γράφει τον *Επιτάφιο*, τη μουσική για την ταινία *Φαίδρα*, όμως αποφασίζει να επιστρέψει στην Ελλάδα. Έρχεται το *Άξιον Εστί*, η Δημοκρατική Νεολαία Λαμπράκη, η εκλογή του στο Ελληνικό Κοινοβούλιο, οι περιοδείες και οι λαϊκές συναυλίες που καθιέρωσε και η Δικτατορία. Σύλληψη, εξορίες, φυγάδευση στο Παρίσι και συνθέσεις μεγάλων έργων, όπως το *Canto General*, παγκόσμιες περιοδείες και επιστροφή στην Ελλάδα το 1974. Πολιτικά τραγούδια, έντονη πολιτική δραστηριότητα στη δημοκρατική Ελλάδα της μεταπολίτευσης, νέες περιοδείες και ενασχόληση με την όπερα και με συμφωνικά έργα και πάλι, νέα παρουσία στη Βουλή, το Κίνημα για την Ελληνοτουρκική Φιλία, νέες σημαντικές βραβεύσεις .

Δύσκολα μπορώ να επιλέξω κάποια σημαντικά τεκμήρια που προβάλλουν τη ζωή και το έργο του Μίκη Θεοδωράκη, ο οποίος πραγματικά είναι συνυφασμένος με τη ελληνική ιστορία. Η τεχνολογία δίνει την ευκαιρία σε όλους μας να πλοηγηθούμε σε αυτή μέσα από τα τεκμήρια που συλλέχθηκαν όλα αυτά τα χρόνια.

Η εφαρμογή είναι πολύ χρήσιμη σε μαθητές του γυμνασίου, τους καθηγητές τους αλλά και τον κάθε ενδιαφερόμενο. Σημαντικό της χαρακτηριστικό είναι ότι προβάλλει τεκμήρια και ντοκουμέντα που μόνο με τη φυσική επίσκεψη στο αρχείο θα μπορούσαν να συμβουλευθούν οι ερευνητές. Είμαστε πολύ ευχαριστημένοι που μέσω της εφαρμογής αυτής προσφέρουμε τις πληροφορίες και το αρχειακό υλικό για τον μεγάλο αυτό Έλληνα συνθέτη και πολιτικό στο ευρύ κοινό.